

AINA ALBO PUIGSERVER
INTERSTICIS. ON EL SOL DIBUIXA EL
TEMPS
22.05-20.09.26

Text curatorial. Sofia Moisés Pizà

Oh! Dorm. Oh! Sol, la meva vida estarà
subjecta a les teves lleis
i tancaré els ulls
quan desapareguis
Bella estrella d'amor, bella estrella d'embriaguesa

Les Mystères du Château du Dé (Man Ray, 1929)

El temps ha estat objecte de reflexió des que l'ésser humà n'ha pres consciència. Des de la filosofia clàssica fins a la física contemporània, nombrosos pensadors han intentat definir-ne la naturalesa i comprendre la seva relació amb l'espai. Amb la teoria de la relativitat es va demostrar que temps i espai no són magnituds absolutes, sinó dimensions interdependents. En paral·lel, aproximacions més recents han suggerit que l'experiència temporal no és només una realitat física, sinó també una construcció perceptiva: el temps viscut no coincideix necessàriament amb el temps mesurat. La memòria, l'atenció o l'experiència emocional alteren constantment la nostra percepció temporal.

Des de fa mil·lennis, el Sol ha estat el principal regulador dels ritmes humans. Un any – aproximadament 365 dies i 6 hores – és, en realitat, el temps que tarda la Terra a completar una òrbita al voltant del Sol. La successió del dia i la nit, el moviment de les ombres, la variació de les estacions o la inclinació de la llum han estructurat històricament la vida quotidiana, els rituals i les formes de producció. Abans de l'aparició dels rellotges mecànics, el temps s'experimentava com una realitat vinculada als cicles naturals i a l'observació.

El Sol va ser venerat per les principals civilitzacions antigues com un déu benefactor: a Egipte era encarnat per Ra; a l'antiga Grècia, fou Hèlios i Apol·lo; a l'antiga Pèrsia, es denominà Mitra; els asteques veneraven Tonatiuh; al Perú adoraven Inti; i al Japó, Amaterasu. Els fenòmens astronòmics han estat un dels esdeveniments naturals més observats dels nostres avantpassats: les creences, dites i refranys relacionats amb el Sol i la Lluna són més nombrosos que els que es puguin referir a qualsevol altre estel o planeta: «Cada dia surt es sol, / tant surt per jo com per tu; / ell no se pon per ningú, / se pon perquè Déu ho vol.»¹

¹ Mas, Lluç (coord.). *Estimar l'astronomia. Manual per als amants de l'univers*. Palma: Edicions UIB, 2004, p. 437.

La relació religiosa amb el Sol es remunta a l'antiguitat, de la mateixa manera que el seu estudi científic, gràcies al qual varen sorgir el rellotge de sol, el calendari solar o la teoria heliocèntrica. En el món occidental contemporani, la manera de calcular el temps prové sobretot del calendari gregorià, instaurat el 1582 per corregir els desajustos acumulats del calendari julià romà. Així, l'any quedà dividit en mesos convencionals, setmanes i dies exactes, i això va permetre sincronitzar l'agricultura, el treball, la religió, l'economia i la vida política.

Tanmateix, no totes les civilitzacions han pensat el temps de la mateixa manera. El calendari islàmic és lunar: cada mes comença amb l'aparició del primer creixent de la lluna i l'any té 354 dies. El calendari hebreu combina el cicle solar i lunar; el xinès organitza el temps amb els moviments celestes, els animals zodiacals i les energies estacionals. En la cosmologia maia, el temps s'entenia com una xarxa de cicles que es repetien i se superposaven. A l'Índia, moltes tradicions filosòfiques pensen el temps en escales gairebé infinites, a través de grans edats còsmiques que duren milions d'anys. Potser és des d'aquesta consciència de la nostra petitesa dins el temps còsmic que els versos d'Antonina Canyelles –«Què hi fa si el sol se'ns menja el DNI, el capell i les sandàlies?»– adquireixen una estranya lucidesa.²

La relació humana amb el Sol és, probablement, el primer gran pacte simbòlic amb l'univers. El Sol ens ajuda a definir una geografia existencial, a situar-nos en el món i a entendre el nostre lloc dins el cosmos. Aquest vincle entre experiència humana i observació astronòmica es fa especialment visible en la manera com mesuram el temps solar: el dia solar aparent –basat en la posició del Sol al cel– no coincideix exactament amb el dia solar mitjà que utilitzen els rellotges. Aquesta discrepància respon a dos factors astronòmics fonamentals: l'òrbita el·líptica de la Terra i la inclinació del seu eix respecte del seu pla orbital. La diferència entre els dos temps solars s'anomena equació del temps i el seu valor pot superar els setze minuts. Com a conseqüència, l'instant en què el Sol arriba al punt més alt del cel varia lleugerament al llarg de l'any.

La representació gràfica d'aquesta variació és l'analema: una corba en forma de vuit que traça la posició del Sol a la mateixa hora durant tots els dies de l'any. Aquesta figura revela que el temps no és una línia estable i homogènia, sinó una oscil·lació; una desviació subtil i contínua. L'analema esdevé així una imatge que evidencia la variabilitat mateixa del temps.

La literatura i la història de l'art han abordat reiteradament aquesta experiència paradoxal de la temporalitat. Filòsofs, poetes, científics i místics han tractat els efectes de la llum solar com a element fonamental de l'experiència humana. Marcel Proust, per exemple, entén la llum com a detonant de memòries latents i planteja una temporalitat expandida, construïda per variacions lumíniques, esperes, repeticions i transformacions gairebé imperceptibles. No és casual que *À la recherche du temps perdu* fos escrita al llarg de més d'una dècada i revisada sistemàticament fins a la mort de l'autor. L'estructura mateixa de l'obra esdevé una forma d'experiència temporal acumulativa, lenta i fragmentària.

Aquesta sensibilitat travessa bona part de la cultura contemporània, en què la música ha continuat explorant la relació entre llum, memòria i consciència del temps. Cançons com *Here comes the sun*, de The Beatles, *Sun it rises*, de Fleet Foxes, o *Sun in my mouth*, de Björk, entre moltes altres, evoquen aquesta experiència emocional i física de la llum com a força transformadora.

La història de l'art també ha intentat representar la tensió entre permanència i transformació. Des de les *vanitas* barroques que ens recorden la fugacitat de la vida, els rellotges astronòmics medievals, passant per les investigacions òptiques de la modernitat, els rellotges fosos de Salvador Dalí, les sèries lumíniques de Claude Monet i les instal·lacions d'Olafur Eliasson, la relació entre llum, temps i representació traspasa bona part de les pràctiques artístiques occidentals.

A principis del segle XX, artistes i científics varen començar a comprendre la fotografia no només com una eina de representació, sinó també com un instrument capaç de revelar estructures visibles del temps i del moviment. Étienne-Jules Marey, amb els seus estudis

2 Canyelles, Antonina. *Putes i consentits. Antologia poètica*. Barcelona: Lapislàtzuli Editorial, 2020, p. 131.

cronofotogràfics, aconseguí registrar múltiples fases d'un moviment en una sola planxa fotogràfica i convertir la imatge en una condensació temporal. Aquest desig de capturar allò fugaç, allò intermedi, que habitualment escapa a la mirada, transformà profundament la relació entre art, ciència i percepció.

En aquest context, Man Ray va descobrir que era possible «dibuixar amb llum» mitjançant les rayografies: composicions realitzades directament sobre paper fotosensible amb objectes transparents i opacs, sense necessitat de càmera. Amb aquesta tècnica, reprenia un procediment fotogràfic primigeni per explorar una relació directa amb la llum i la materialitat de la imatge: «Per fi m'he alliberat de l'enganxós mitjà de la pintura, i estic treballant directament amb la llum pròpiament dita»,³ afirmava l'artista. La llum deixava de ser un instrument per representar objectes i es convertia en matèria activa de creació.

Aquesta voluntat de revelar allò imperceptible, de fixar rastres lumínics i temporalitats invisibles, ressona de manera directa en la pràctica d'Aina Albo Puigserver (Palma, 1982). A partir d'un gest tan elemental com mirar el sol, Albo desplega una exploració visual en què la llum esdevé mesura, matèria i escriptura del temps.

Concebut específicament per a l'Espai D d'Es Baluard Museu d'Art Contemporani de Palma, el projecte proposa un desplaçament que va més enllà dels murs, de la ciutat i del que és visible, on cada peça funciona com un punt d'orientació; un nou «vostè és aquí» inscrit no en un mapa físic, sinó en un mapa intern i abstracte de l'univers.

L'exposició parteix d'una experiència situada a l'entorn immediat del museu. Durant un cicle anual complet, una càmera instal·lada a la terrassa superior ha captat diàriament les variacions del paisatge i la posició del Sol –coincidint amb el mateix temps solar, malgrat el canvi d'horari oficial entre hivern i estiu– per construir una imatge sostinguda en el temps. Aquest registre sostingut converteix l'analema en una forma d'observació basada en la constància i la repetició. El registre sistemàtic d'aquestes variacions dona lloc a una acumulació de fragments lumínics que transcendeix la simple documentació i es converteix en una forma de pensament visual.

L'analema esdevé el fil conductor de l'exposició. L'artista ens recorda que aquesta figura astronòmica només existeix en el transcurs del temps; és una projecció del moviment; una escriptura lluminosa que condensa múltiples moments. És en aquest punt on irromp la noció d'interstici: els espais mínims, fràgils i sovint imperceptibles entre un instant i el següent, entre un punt de llum i el seu desplaçament, es converteixen en el veritable territori de recerca de l'artista.

Albo entén aquests intervals com a llocs d'aparició; esclatxes on es revela una forma de coneixement que no és immediata, sinó lenta i acumulativa. L'exposició introdueix així una altra manera d'habitar el temps: no com una línia contínua, sinó com una constel·lació d'instantos.

Aquesta aproximació es tradueix formalment en un llenguatge visual de base geomètrica que parteix d'una observació rigorosa dels fenòmens naturals. El cercle, les línies de projecció, les trajectòries i les variacions lumíniques no responen a un ordre tancat, sinó a una estructura en evolució permanent. La geometria actua aquí com una eina per aproximar-se a allò variable i, alhora, com una forma simbòlica de les forces que travessen l'univers. Especialment el cercle –forma primordial associada al Sol–, que apareix com a imatge de l'eternitat; d'una temporalitat sense principi ni final.

Els materials utilitzats –el vidre, la fusta, els vernissos i les veladures– sostenen un delicat equilibri entre mesura i intuïció. No es tracta tant de representar un paisatge com de convertir-lo en un espai de meditació. El sol, entès com a agent físic i simbòlic, i les formes essencials del paisatge estableixen un diàleg amb la geometria subtil dels fenòmens lumínics i atmosfèrics. D'aquest encreuament germinen escenaris que fluctuen entre el real i l'imaginari. Aquestes imatges no remetent únicament a paisatges observables, sinó també a visions possibles: instants emocionals, records inexistentos, futurs imaginats.

³ Mundy, Jennifer (ed.). *Duchamp, Man Ray, Picabia*. Barcelona: Museu Nacional d'Art de Catalunya, 2008, p. 38-39.

La varietat de formats presents a l'exposició respon també a aquesta voluntat de construir una experiència fragmentària i expandida. Les obres de gran format ofereixen una visió global, gairebé atmosfèrica, però exigeixen al mateix temps una observació propera i lenta. Les petites, en canvi, funcionen d'una manera més íntima; són fragments, anotacions visuals, pàgines soltes que permeten accedir a detalls específics.

La proposta expositiva es concep com un paisatge instal·latiu, on es combina pintura, escultura, llum i imatge en moviment. El conjunt de peces estableix un recorregut fluid que permet experimentar el temps des de perspectives diverses: la projecció, la variació lumínica, l'ombra, la superposició i el document observacional. L'exposició s'organitza al voltant d'un nucli pictòric i d'un dispositiu escultòric que articula el recorregut espacial.

Totes les obres mantenen entre si una relació de continuïtat i complementarietat. Els elements visuals reapareixen d'una peça a l'altra com si viatjassin entre superfícies. Algunes formes que només s'intueixen en una obra es revelen plenament en una altra. Aquest sistema de correspondències crea una lectura creuada en què cada peça modifica la percepció de les altres.

El vidre adquireix una dimensió central: és superfície transparent, filtre, membrana i dispositiu òptic. Mirar a través del vidre és assumir que tota percepció és mediada per la llum i, per tant, també pel temps. Res no es mostra de manera absoluta; tota visió és una aparició condicionada per l'angle, la incidència lumínica, la transparència. Les ombres projectades a la instal·lació funcionen com a registres d'una presència lumínica que fixa allò efímer.

El tríptic *Invisible i visible: analemes*, dedicat a l'analema, ocupa una posició especialment significativa dins el projecte. L'obra articula tres dimensions temporals vinculades al passat, el present i el futur. El panell central mostra l'analema actual, el resultat de l'observació continuada del sol al llarg d'un any. A l'esquerra es presenta una variació històrica i imaginària de l'analema, basada en la idea que la figura que dibuixa el sol fa mil·lennis no era igual que la d'avui. El lateral dret, en canvi, representa un analema encara per venir, la figura hipotètica que podria dibuixar el sol d'aquí a milers d'anys. Les tres versions de l'analema funcionen com a projeccions temporals que ens recorden la mutabilitat de tot el que ens envolta.

L'artista ja havia explorat anteriorment aquesta tensió entre temps, memòria i futur imaginat. Un futur que encara no existeix perquè no ha succeït, però que habita plenament la nostra imaginació. L'analema del futur esdevé així una forma de projecció cap a un temps que l'artista no viurà mai, però que pot imaginar en múltiples versions.

La dimensió escultòrica de l'exposició gira entorn del vidre i la projecció lumínica de la instal·lació que dona títol a aquesta mostra, *On el sol dibuixa el temps*, i que aprofundeix encara més en aquesta reflexió: d'una banda, articula la reconstrucció material d'un fenomen astronòmic i lumínic; de l'altra, la manifestació d'allò intangible i emocional. La llum hi apareix simultàniament com a matèria física i com a fenomen transitori.

La precisió tècnica amb què està construïda aquesta obra evidencia la importància de la planificació dins el procés creatiu d'Albo. Els seus coneixements en gravat i escultura es fan visibles en el tractament del vidre mitjançant arena projectada amb compressor. Aquesta tècnica requereix una preparació minuciosa que permeti preveure les diverses capes de profunditat i transparència de la composició. Alguns detalls de línia fina s'han treballat amb àcid, la qual cosa genera variacions subtils de densitat lumínica. D'aquesta manera, el llenguatge formal de les peces bidimensionals es trasllada a l'espai tridimensional.

La llum –provinent del Sol, la Lluna, dels llamps o dels estels– actua com la veritable matèria del projecte. Tot queda modificat per la seva incidència: els espais, els objectes, les superfícies i, fins i tot, la percepció emocional del paisatge.

La sèrie «Dins el paisatge» reuneix diverses escenes de les imatges enregistrades per la càmera situada a la terrassa del museu: tempestes elèctriques, rajos filtrats pels núvols, aparicions

de parheli,⁴ moviments lunars, desaparicions i reaparicions estel·lars. Són moments extraordinaris que emergeixen d'un exercici sostingut d'observació i que queden posteriorment condensats a *Paisatges dins el paisatge*, la gran peça mural de l'exposició.

Aquesta obra de grans dimensions estableix una superposició temporal basada en la successió d'esdeveniments registrats al llarg d'un any solar, com si el temps s'hagués plegat sobre si mateix. Moments viscuts i no viscuts conviuen simultàniament dins un mateix espai visual i trenquen la linealitat temporal amb què habitualment estructuram la realitat. El procés permet observar transformacions sovint difícils de percebre: el lent desplaçament del Sol a l'horitzó, la successió dels llamps durant una tempesta o les alteracions mínimes de la llum.

Per a l'execució d'aquesta gran peça, l'artista va construir un compàs casolà de quasi tres metres de radi i convertí així el gest geomètric en una experiència física i corporal. Aquesta relació entre cos, escala i temps travessa bona part de la seva pràctica. El temps és, de fet, una preocupació recurrent en la seva obra; la forma que adopta per a nosaltres, la consciència de la nostra finitud i la manera com condiciona la nostra experiència del món.

La relació amb els materials forma part essencial d'aquesta aproximació. Albo manté una vinculació molt física amb la fusta, un material que considera viu i carregat de memòria. Progressivament ha anat reduint les cobertures opaques per permetre que la materialitat del suport romangui visible. Els vernissos i les veladures creen profunditats subtils i permeten que la superfície conservi les seves irregularitats, les seves vetes i la seva expressivitat.

La geometria ocupa un lloc central: els cercles, les línies i les trajectòries es construeixen a partir d'un dibuix tècnic precís realitzat amb regles i compassos. El color, en canvi, es defineix de manera progressiva durant el procés de treball. La pintura es construeix gradualment, en diàleg constant amb el suport i amb les transformacions que l'obra mateixa va suggerint durant tot el procés. A l'hora de pintar, l'artista treballa únicament amb pinzell i assumeix la pausa com una part fonamental. La lentitud s'integra com a mètode: evitar la precipitació i assumir-la com una forma d'atenció significa acceptar que les imatges necessiten el seu temps per emergir.

El projecte es completa amb una caixa de registre, un contenidor físic que reuneix fragments del material generat durant tot el procés: apunts, dibuixos, fotografies, petites mostres de materials i documentació. Un arxiu únic que sintetitza les múltiples capes de la recerca i fa visible la seva dimensió acumulativa.

Les formes presents a «Interstícis. On el sol dibuixa el temps» desborden el cub expositiu i s'expandeixen més enllà de l'arquitectura per desplegar-se com una experiència de durada. Les obres configuren un lapse temporal des del qual reconnectar amb l'entorn i amb nosaltres mateixos, encara que només sigui durant uns instants. Ens situen en un espai de treva i d'atenció, des d'on imaginar com seria viatjar amb la llum i a través del temps; un lloc on és possible observar-ho tot, fins i tot les variacions més amagades i delicades del món.

⁴ També conegut com a «fals sol», el parheli és un fenomen òptic atmosfèric produït per la refracció de la llum solar quan travessa cristalls de gel hexagonals suspesos en els núvols. Es manifesta com un o dos punts lluminosos situats als costats del Sol, a la mateixa altura sobre l'horitzó.